

Opetus- ja kulttuuri- ministeriö

Lausunto

24.2.2021

VN/10164/2019

VN/10164/2019-OKM-110

Sosiaali- ja terveysministeriö

Opetus- ja kulttuuriministeriön lausunto vaativan sijaishuollon uudistamistyöryhmän ehdotuksesta hallituksen esitysluonnokseksi lastensuojelun vaativaa sijaishuoltoa koskevaksi lainsäädännöksi

Opetus- ja kulttuuriministeriö esittää lausuntonaan seuraavaa:

Opetus- ja kulttuuriministeriön näkemyksen mukaan vaativan sijaishuollon uudistamistyöryhmän esitykset ovat hyvin valmisteltuja ja tärkeitä niiden tavoitteena ollessa lastensuojelulainsäädännön uudistaminen siten, että lastensuojelun sijaishuollon sisältö ja rakenteet vastaisivat paremmin vaativaa erityistä tukea tarvitsevien lasten tarpeisiin.

Uudistamistyöryhmän keskeiset ehdotukset ovat kannatettavia. Opetus- ja kulttuuriministeriö pitää tärkeänä myös sitä, että esitysten valmistelussa on arvioitu sijaishuollossa olevien lasten oikeutta tasapainoiseen kehitykseen ja hyvinvointiin sekä lastensuojelulakiin sisältyvien rajoitusten käyttöä. Luonnoksen esitykset eivät sisällä opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan lainsäädäntöä.

Esityksen mukaan laissa valtion lastensuojelulaitoksista säädettäisiin valtion lastensuojeluyksiköiden ja vankilan perheosaston tehtävistä. Valtion lastensuojeluyksiköiden tehtävänä olisi vaativan sijaishuollon ja perusopetuksen integroidun palvelun, erityisen huolenpidon sekä lastensuojelun jälkihuollon järjestäminen. Opetus- ja kulttuuriministeriön näkemyksen mukaan esitetyt tehtävät ovat oikeansuuntaiset. Opetus- ja kulttuuriministeriö korostaa kuitenkin sitä, että koulukotiopetus on tarkoitettu koulukotiin sijoitetuille lapsille.

Opetus- ja kulttuuriministeriö pitää tärkeänä esityksen sisältämää muutosta, että kunnan lastensuojelulla tulisi olla perhe- ja yksilökohtaista lastensuojelua sekä jälkihuoltoa järjestettäessä käytettävissään sosiaalityön, lapsen kasvun ja kehityksen, terveydenhuollon, oikeudellista sekä muuta lastensuojelutyössä tarvittavaa asiantuntemusta. Samalla selkeytettäisiin eri viranomaisten monialaista yhteistyövelvoitetta, jolla voidaan varmistaa, että lapsi saa tuen tarpeisiinsa parhaiten vastaavan avun ja oikeanlaisen palvelun. Monialaisuus vahvistaa myös lapsen oikeutta laadukkaaseen varhaiskasvatukseen ja perusopetukseen.

Postiosoite
Postadress
Postal Address
Opetus- ja kulttuuriministeriö

Käyntiosoite
Besöksadress
Office

Puhelin
Telefon
Telephone

Faksi
Fax
Fax

s-posti, internet
e-post, internet
e-mail, internet

PL 29
00023 Valtioneuvosto

Meritullinkatu 10
Helsinki

0295 16001
+358 295 16001

09 135 9335
+358 9 135 9335

kirjaamo@minedu.fi

Esityksen mukainen lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen oppimisvaikeuksien tai vammaisuuden selvittämiseen liittyvän tutkimuksen ja palvelujen sekä mielenterveys- ja päihdepalvelujen järjestäminen viivytyksettä on opetus- ja kulttuuriministeriön näkemyksen mukaan keskeistä. Lapselle on vaikea tai jopa mahdoton valita oikeanlaista tukea tai sijaishuoltopaikkaa, mikäli vamma tai sairaus ei ole tiedossa tai ei tiedetä mistä lapsen oireilu johtuu. Esityksen sisältämä uusi säännös sosiaalihuollon erityisistä velvollisuuksista on myös kannatettava. Sen mukaan sosiaalihuollon perhepalvelujen ja vammaispalvelujen olisi annettava lapsi- ja perhekohtaisessa lastensuojelussa asiantuntija-apua. Lapsen auttamiseen kuuluu olennaiselta osin perheen tuki. Lisäksi lapsella on oikeus tarvitsemiinsa vammaispalveluihin viivytyksettä myös lastensuojelun asiakkaana ollessaan. Näin vahvistetaan myös lapsen koulupolun sujuvaa etenemistä.

Opetus- ja kulttuuriministeriö pitää varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen järjestämisen näkökulmasta tärkeänä sitä, että asiakassuunnitelmaan esitetään lisättäväksi, että asiakassuunnitelmaan olisi kirjattava myös lapsen mielipide sekä sovitut tapaamiset lapsen kanssa. Tärkeää on lapsen itsensä osallistaminen, kuunteleminen ja kuuleminen. Riittävän tiedonkulun varmistamiseksi on esityksen mukainen menettely siitä, että suunnitelmat olisi lähetettävä tiedoksi asiaan osallisille, tärkeä. Edelleen on kannatettava menettelytapa se, että mikäli lapsi on sijoitettu kodin ulkopuolelle, olisi asiakassuunnitelma lähetettävä ilman aiheutonta viivästystä lapsen sijoituspaikalle. Myös merkitykselliset lapsen hoitoon ja huolenpitoon vaikuttavat tiedot olisi annettava kuitenkin heti lasta sijoitettaessa. Merkityksellisiä tietoja voi olla esimerkiksi lapsen terveydentilaan, oppimiseen ja koulukäyntiin tai vakaviin traumoihin liittyvät tiedot sekä perhe- ja läheissuhteisiin liittyvät tiedot. Opetus- ja kulttuuriministeriö korostaa erityisesti oppimiseen ja koulunkäyntiin liittyvien tietojen antamista. Nykyisin siihen liittyy runsaasti haasteita muun muassa aiheuttaen sen, että kunta opetuksen järjestämisvastuussa olevana ei ole riittävästi informoitu. Esityksen mukaan sijaishuoltopaikan tulisi aina täydentää yhteistyössä lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa asiakassuunnitelmaa erillisellä hoito- ja kasvatussuunnitelmalla. Lapsen varhaiskasvatuksen sekä perusopetuksen järjestäminen linkittyvät juuri tähän.

Opetus- ja kulttuuriministeriö kannattaa sitä, että avohuollon tukitoimille olisi määriteltävä lapsen asiakassuunnitelmassa tavoitteet, intensiteetti ja arvioitu kesto. Avohuollon tukitoimia olisi toteutettava lapsen ja perheen yksilöllisten tarpeiden edellyttämässä laajuudessa ja lapsen tarpeen mukaisesti hänen lähellään eli esimerkiksi kotona, koulussa, harrastuksissa tai läheisten luona. Edelleen lakiin esitetty säännös siitä, että lapselle olisi turvattava mahdollisuuksien mukaan toistuvissa avohuollon sijoituksissa sijoituspaikan pysyvyys, jos se on lapsen edun mukaista, on tärkeä.

Esityksen mukaan sijaishuoltopaikan valinta tulisi kytkeä vahvasti lapsen asiakassuunnitelmaan. Sijaishuoltopaikan valinnassa tulisi aina arvioida yksilöllisesti kyseessä olevan lapsen etu, lapsen tarpeita vastaava kuntoutuksellinen osaaminen sijaishuoltopaikassa ja lapsen varhaiskasvatuksen, perusopetuksen ja muun opetuksen sekä siihen tarvittavan tuen varmistaminen.

Opetus- ja kulttuuriministeriö pitää esitystä sivistyksellisten oikeuksien näkökulmasta keskeisenä. Keskeisenä ministeriö pitää myös sitä, että esityksen mukaisesti sosiaalityöntekijän olisi viipymättä toimitettava sijaishuoltopaikkaan riittävät ja tarpeelliset tiedot lapsen tarkoituksenmukaisen hoidon ja kuntoutuksen järjestämiseksi. Lapsen tarpeisiin ei kyetä vastaamaan riittävästi, jos sijaishuoltopaikassa ei ole tarvittavia tietoja esimerkiksi lapsen sairauksista, perhesuhteista, sijoituksen perusteesta tai koulunkäyntiin liittyvistä asioista.

Esityksen mukaan ennen sijaishuollon päättymistä on aloitettava jälkihuollon tarpeen kartoittaminen ja jälkihuoltosuunnitelman alustava laatiminen. Jälkihuollon suunnittelun aloittaminen jo sijaishuollon aikana on erityisen tärkeää, jotta jo sijaishuollon aikana kyettäisiin vahvistamaan nuorten toimintakykyä ja itsenäistä toimijuutta, tukea opiskelua sekä työelämään siirtymistä ja muuta integroitumista yhteiskuntaan. Opetus- ja kulttuuriministeriö pitää esitystä kannatettavana. Tältä osin sivistyksellisiä oikeuksia voidaan vahvistaa myös oppivelvollisuuden laajentamisella, joka merkitsee muun ohessa oppivelvollisuusiän korottamista 18 ikävuoteen ja toisen asteen tutkinnon maksuttomuutta.

Esityksessä säädetään lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden mitoituksista siten, että yhdellä lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä voi olla enintään 35 lasta asiakkaana.

Opetus- ja kulttuuriministeriö toteaa, että esitys sosiaalityöntekijöiden mitoituksista olisi sinällään tarpeellinen lastensuojelun laadun parantamiseksi, mutta kuvauksessa henkilöstövaikutuksista ei ole huomioitu tilannetta, että sosiaalityöntekijöistä on merkittävä pula. Kelpoisia sosiaalityöntekijöitä ei ole ollut riittävästi saatavilla. Sosiaalityöntekijöiden riittävyys edellyttäisi merkittävää koulutuspaikkojen lisäystä. Toisaalta, vaikka alan koulutuspaikkoja on lisätty, ko. koulutusohjelmaa ei ole valittu tai koulutuksen saaneet eivät ole työllistyneet sosiaalityöntekijöiksi.

Esityksessä tarkennetaan lastensuojelulaitoksen henkilökunnan ammatillisia osaamisvaatimuksia ja määritellään henkilöstöresurssit erityisen huolenpidon asumisyksiköihin. Esityksen 60 §:ssä henkilöstöstä todetaan, että ammatillisen koulutuksen saaneilla henkilöillä tarkoitetaan sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetun lain 3 §:ssä tarkoitettuja sosiaalihuollon ammattihenkilöitä, terveydenhuollon laillistetuista ammattihenkilöistä (ainakin) sairaanhoitajia, nimikesuojatuista (ainakin) lähihoitajia, mielenterveyshoitajia. Jää epäselväksi, mitä tarkoitetaan tässä ”lähihoitajalla, mielenterveyshoitajalla”. Tarkoitetaanko lähihoitajia, jotka ovat suorittaneet mielenterveys- ja päihdetyön osaamisalan. Jos näin tarkoitetaan, onko tarkoituksenmukaista rajata osaaminen vain tämän yhden osaamisalan suorittaneisiin ja millä perusteilla?

Sosiaali- ja terveysministeriön asetus valtion lastensuojelulaitoksista 2 §:ssä Henkilökunnan kelpoisuusvaatimuksista todetaan mm. että vastaavalla ohjaajalta ja ohjaajalta edellytettäisiin ammattikorkeakoulututkintoa sosiaali- tai terveydenhuoltoalalta tai muuta soveltuvaa ammattikorkeakoulututkintoa, kuten yhteisöpedagogin tutkintoa. Valtion lastensuojelulaitoksen tehtävä on vaativa ja sen hoitaminen edellyttää henkilökunnalta riittävää koulutus- ja osaamistaustaa. Lähtökohtana olisi, että valtion lastensuojelulaitoksissa työskentelisi pääasiassa ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneita ja tehtäviin soveltuvia ammattilaisia. Opettajien kelpoisuusvaatimuksista säädetään asetuksessa opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista (986/1998).

Henkilöstövaikutuksia koskevassa kappaleessa todetaan, että henkilöstö olisi pääasiassa amk-tasoisia sairaanhoitajia ja sosionomeja. Myös lähihoitajia voisi olla nykytilannetta vastaavasti. Edelleen todetaan, että henkilöstön saatavuus on haasteellinen monista muista säädösmuutoksista johtuen, mm. vanhustenhuollon mitoitus. Tämän vuoksi opetus- ja kulttuuriministeriön mielestä on epätarkoituksenmukaista rajata pois muut toisen asteen kasvatus- ja ohjausalan ammattilaiset, joiden osaaminen on nimenomaan lasten ja nuorten tervettä kasvua tukevaa ja jossa osaamista on myös vaativaa erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten hoitoon, kasvatukseen ja ohjaukseen. Tätä osaamista tarjoavat useat ammatilliset perustutkinnot ja ammattitutkinnot. Kyseiset ammattilaiset työskentelevät tälläkin hetkellä lastensuojelun eri tehtävissä, joten tätä osaamista ei saisi säädöksillä vähentää ja heikentää tilannetta erityisesti sen vuoksi, että tulevaisuudessa ikäryhmien pienemisestä johtuen kelpoisen henkilöstön saaminen tulee olemaan nykyistäkin haasteellisempaa. Myös moniammatillinen osaaminen on tärkeää. Perusteita ei ole rajata pois kelpoisuusvaatimuksista lähihoitajia lukuun ottamatta muita kasvatus- ja ohjausalan ammattilaisia (kuten lastenohjaajat), jotka ovat jo pitkään työllistyneet lastensuojelun asumisyksiköihin, joka edellyttää vaativaa ja syvällistä osaamista sekä osaamista toimia erityistä ja vaativaa erityistä tukea tarvitsevista lapsista ja nuorista.

Ylijohtaja

Eeva-Riitta Pirhonen

Opetusneuvos

Jussi Pihkala

Liitteet

Jakelu Sosiaali- ja terveysministeriö

Tiedoksi